

GIPSORYT I LINORYT

Powstanie odbitki graficznej poprzedza wykonanie negatywu i pociągnięcie go farbą drukarską, który odbijany na papierze, daje większą ilość pozytywów. Negatywelem może być płyta drewniana, metalowa, gipsowa itp. Może nim być również naklejone na deseczce linoleum.

Negatyw może być wklęsły, wypukły lub płaski. Jeżeli na papierze odbijają się jako czarne te partie, które na negatywie były wklęsłe, to mamy do czynienia z grafiką wklęsłorytową, jeżeli wypukłe — wypukłorytową. W sytuacji, gdy negatyw jest płaski, mówimy o technice płaskiej.

Takie rozróżnienie jest potrzebne, bo w zależności od rodzaju techniki wykonywania negatywu grafika ma inne cechy charakterystyczne, stosunkowo łatwe do rozpoznania.

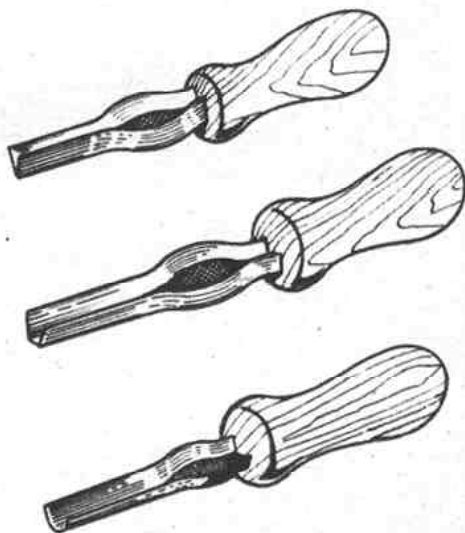
Drzeworyty i interesujące nas najbardziej linoryty, a także gipsoryty należą do technik wypukłorytowych. Linoryt wykonujemy w linoleum. Kawałek linoleum (może być gumoleum lub winileum) naklejamy na gładką, odpowiednio przyciętą deseczkę. Do klejenia możemy użyć rzadkiego kleju stolarskiego, jednak lepszy będzie specjalny klej do linoleum, tzw. linotok, który można kupić w większości sklepów z artykułami chemicznymi.

Przyklejone do deseczki linoleum powinno być mocno zaprasowane. Należy pamiętać, by powierzchnia negatywu była gładka i nieuszkodzona, gdyż nawet drobna rysa będzie widoczna na odbitce.

Przed przystąpieniem do rycia należy dokładnie opracować rysunek na papierze, pamiętając o tym, że opracowujemy negatyw, w stosunku do którego odbitka będzie jak gdyby lustrzanym odbiciem. Rysunek wstępny najlepiej jest wykonać na przezroczystej kalce technicznej. Gdy kalkę odwrócimy na stronę przeciwną, zobaczymy rysunek, który przeniesiemy na linoleum. Najprościej jest przekalkować go na płytkę i zamalować czarnym tuszem te miejsca, które nie będą wycięte.

Do rycia w linoleum potrzebne są specjalne narzędzia, tzw. rylce (rys. 1). Są to dłutka o różnych przekrojach. Rylce takie są drogie i dlatego warto wykonać je samemu. W tym celu potrzebne są druty ze starego parasola. Najczęściej mają one przekrój półokrągły lub trójkątny i są wykonane z dobrej, twardej stali. Druty osadzimy w małych rączkach do narzędzi. Długość ostrza nie powinna być większa niż 4—5 cm (rys. 2).

O jakości rylca decyduje jego ostrość. Ostrzenie powinno być wykonane na drobnoziarnistej osłonce w

Rys. 1.

bardzo dokładny sposób. Przesadne ostrzenie może stać się przyczyną zbyt szybkiego wyszczerbienia ryłca.

Przed rozpoczęciem pracy warto na kawałku linoleum trochę na próbę poćwiczyć, by nabrać wprawy. Ryłec trzymamy podobnie jak pióro podczas pisania, starając się, by między ostrzem a powierzchnią linoleum był jak najmniejszy kąt. Gdy kąt jest zbyt duży, bardzo łatwo o przecięcie linoleum na wylot do deski, co powoduje odklejanie go i wyszczerbianie ryłca o twarde drewno.

Po ukończeniu rycia zawsze warto sprawdzić, czy nie pominięliśmy czegoś, i dopiero potem przystąpić do wykonania odbitek.

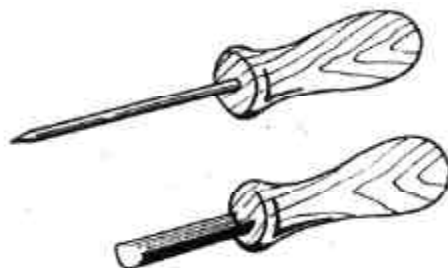
Gotowy negatyw pociągamy farbą drukarską za pomocą gumowego wałka. Wałek taki może z powodzeniem zastąpić suszka biurowa z kredy, z naciągniętym na nią kawałkiem dętki rowerowej.

Negatyw powlekamy farbą drukarską (najlepiej czarną) w następujący sposób: 1) niewielką ilość niezbyt rzadkiej farby rozprowadzamy na płytce szklanej, 2) przenosimy farbę z płytki na wałek, starając się, by był nią jak najdokładniej pokryty; 3) przy pokrywaniu negatywu farbą wykonujemy takie ruchy, jak przy wałkowaniu ciasta; od dokładnego wykonania tej czynności zależy jakość późniejszej odbitki.

Następnie do negatywu przykładamy zwilżony papier, i w razie braku prasy, ręcznie dociskamy go prowadząc po całej jego powierzchni kostkę introligatorską.

Najlepsze wyniki daje ręczne odbijanie linorytów, gdyż pozwala na regulowanie natężenia czerni i dokładniejsze odbicie wszystkich elementów.

Linoryt charakteryzuje się kompozycjami o wyraźnych konturach i kontrastowych płaszczyznach, nie tracąc jednocześnie delikatności kreski. Bywa ona często bardzo różnorodna i wyjątkowo dekoracyjna. W zasadzie jednak dla tej techniki charakterystyczne jest operowanie płaszczyznami.

Rys. 2.

Bogatsze efekty można uzyskać robiąc odbitki na barwnym papierze, względnie podmalowując niektóre partie farbami.

Do grupy technik wypukłotytnych należy również gipsoryt.

Przed wykonaniem gipsorytu należy najpierw odlać płytkę gipsową o odpowiednim formacie. W tym celu zbitą z listewek ramkę kładzie się na kawałku płytki szklanej i cienko smaruje od wewnątrz tłuszczem, np. smalcem. Do ramki wlewa się gips zmieszany z wodą w proporcji: dwie części gipsu i jedna część wody.

Gips należy szybko mieszać (gdyż inaczej stwardnieje) i wlewać do ramki najpierw wzdłuż krawędzi, a dopiero potem zalać całą powierzchnię. Grubość płytki powinna mierzyć więcej niż jeden centymetr. Im płytka jest grubsza, tym lepsza. Ramkę zdejmujemy, gdy gips nieco stężeje, ale do rozpoczęcia pracy płytka gipsowa musi być zupełnie sucha. Całkowite jej wyschnięcie często trwa kilka dni.

Jako narzędzia do rycia w gipsie mogą być używane ryłce do linorytu. Należy dodać, że w zasadzie gipsoryt nie wymaga, przynajmniej dla początkujących, żadnych specjalnych narzędzi.

Dla gipsorytu charakterystyczna jest dość krótka i ostra kreska, wynikająca z kruchości materiału.

Michał Paryński